

טיפול באמנויות: מחקר ויצירה במעשה הטיפולי

הסובייקטיביות של קשישות ערביות המתגוררות בקהילה ובבית אבות בהקשר לחרדת מוות בשאלונים ובציור הגשר

מאת: רשא בולוס, בוגרת תואר MA, בית הספר לטיפול באמצעות אמנויות, אוניברסיטת חיפה.
בהנחיית: פרופ' פייסל עזאיזה וד"ר מיכל בת אור.

המחקר בחן את חווייתן הסובייקטיבית של נשים קשישות ערביות-ישראליות המתגוררות בבתי אבות ובקהילה ביחס לחרדה ממוות וגסיסה, באמצעים מילוליים ובאמצעות ציור השלכתי. מאה קשישות בגילאי 65 ומעלה רואיינו באמצעות שאלונים דמוגרפיים, שאלון לחרדת מוות וגסיסה המתורגמים לערבית (גיגיני, 2007) וציירו ציור גשר (Hays & Lynos, 1981), ציור השלכתי מתחום הטיפול באמצעות אמנות, אשר בעקבותיו נערך עמן ראיון חצי מובנה. שיטת המחקר הנוכחי היא שיטת המחקר המעורב (Lawrence et al., 2011), הכוללת שילוב בין גישות כמותניות ואיכותניות. מסקירת הספרות עולה כי חווייתן הסובייקטיבית של קשישות ערביות לא נחקרה באופן ייחודי, ובעיקר לא בעזרת כלים השלכתיים.

מניתוח כמותני של שאלוני המחקר נמצא כי קיימים הבדלים מובהקים ברמות חרדת המוות וחרדת הגסיסה בין שתי קבוצות המחקר, כך שנשים המתגוררות בקהילה מדווחות על חרדה גבוהה יותר ממוות וגסיסה בהשוואה לנשים המתגוררות בבתי האבות. בניגוד לממצא זה, נמצא הבדל משמעותי בהיבט השלכתי לפיו, דווקא הנשים המתגוררות בבתי אבות, תפסו את הגשר שציירו כאובייקט שלא בטוח לעבור עליו. הבדלים מובהקים בין הקבוצות נמצאו גם במספר ממדים גלובאליים של ציורי הגשר, כפי שנמדדו עפ"י סולמות ה- FEATS (Gantt & Tabone, 1998): בולטות הצבע, מרחב, אנרגיה נרמזת וקוהרנטיות. עפ"י הבדלים אלו, הנשים המתגוררות בקהילה ציירו ציורי גשר המתפרסים על שטח גדול יותר בדף, מושקעים יותר בפרטים ובצבע וקוהרנטיים יותר מהציורים של הנשים המתגוררות בבתי האבות. גרסיה לוגיסטית דיכוטומית של משתני חרדת המוות וחרדת הגסיסה מעבר לשתי הקבוצות, חשפה כי ציור חומר מתחת לגשר לעומת אי ציור חומר מתחת לגשר הבחין בין משתתפות שדיווחו בשאלונים על חרדה גבוהה מגסיסה לעומת חרדה נמוכה מגסיסה בהתאמה, כך שמשותפות שציירו חומר מתחת לגשר דיווחו על חרדת מוות גבוהה יותר ממשותפות שלא ציירו חומר מתחת לגשר. ממצא נוסף שעלה מהגרסיה הלוגיסטית חשף כי קיום ציור סימטרי לעומת ציור לא סימטרי הבחין בין משותפות שדיווחו בשאלון על חרדה ממוות גבוהה לעומת נמוכה בהתאמה, כך שמשותפות שציירו ציור סימטרי היו בעלות חרדה נמוכה ממוות, בהשוואה למשותפות שציירו ציור גשר לא סימטרי.

בדיון נבחנו תוצאות המחקר הן בהקשר של הפערים שנתגלו בין שתי קבוצות המחקר, והן ביחס לקשר שבין המאפיינים הציוריים לחוויית החרדה ממוות. בנוסף הדיון עוסק במגבלותיו של המחקר הנוכחי כמחקר חלוץ ומציע הצעות למחקרי המשך.

מילות מפתח: חוויה סובייקטיבית, קשישות ערביות, חרדה ממוות, חרדה מגסיסה, ציור הגשר.

רשא בולוס, דוא"ל: roosha_b@yahoo.com